



GILIJA ŽUKAUSKIENĖ

VšĮ „Dialogų portikas“

GAUDANT GYVENIMO ŽINIĄ PORNOGRAFIJOJE: MALONUMAS, FANTAZIJA IR MAIŠTAS

Seizing a Living Message in Pornography:
Pleasure, Fantasy and Rebellion

SUMMARY

Viewing pornography as media engendered bodily involvement, the article researches the features of the technically mediated sex. The article analyzes how to interpret the changes in the perception of different aspects of sexuality – pleasure, phantasy and rebellion. It is asserted that pornography serves as a catalogue of sexual activity and visualizes the desire for personal relationship and freedom as well as for dissatisfaction, hatred and disappointment. The tendency of the pleasure and the phantasy to “retire into oneself” and “mirror effect”, which were highlighted in the research, is linked with pornography’s commodification aspect rather than with technical mediation. The turn of the pleasure and phantasy „towards self” expresses the discord with realities of life and may be interpreted as the rebellion of contemporary person and response to the alienation experienced in the society.

SANTRAUKA

Remiantis požiūriu į pornografiją kaip į mediją, skatinančią kūnišką įsitraukimą, straipsnyje nagrinėjami techniškai medijuojamo sekso ypatumai. Svarstoma, kaip gali būti interpretuojami pokyčiai seksualinių aspektų – malonumo, fantazijos, maišto – išgyvenime. Straipsnyje teigiama, kad pornografija veikia kaip seksualinės elgsenos katalogas ir vizualizuoja tiek asmeninio santykio ir laisvės troškimą, tiek nepasitenkinimą, neapykantą ir nusivylimą gyvenimu. Tyrimo metu išryškintas malonumo ir fantazijos polinkis „užsidaryti savyje“ ir „veidrodžio efektas“ yra labiau siejami su prekinė pornografijos paskirtimi nei su techniniu medijavimu. Malonumo ir fantazijos posūkis „savęs link“ išreiškia nedarnumą su gyvenimo realijomis ir gali būti interpretuojamas kaip šiuolaikinio žmogaus maištas bei atsakas į visuomenės susvetimėjimą.

RAKTAŽODŽIAI: pornografija, seksualinis elgesys, seksualinis malonumas, fantazija, maištas, technologija, medija.
KEY WORDS: pornography, sexual behavior, sexual pleasure, phantasy, rebellion, technology, media.

FANTAZIJA PORNOGRAFIJOJE

Panašiai kaip malonumas, gyvuojantis tik per atstumą nuo draudimų, vertimų ir skatinimų, kitas seksualinio elgesio aspektas – fantazija – tarpsta tarp tikro (t. y. to, kas yra) ir galimo.

Vertinant pornografiją kaip dominuojančią seksualinių fantazijų tiekėją, girdimos labai skirtingos nuostatos iš už ir prieš pornografiją stovyklų: „Tik fantazija...“ ir „Fantazija!!!“ Viena jų pernelyg nuvertina seksualinių fantazijų reikšmę, kita – sureikšmina, tačiau pernelyg nuvertina patį(-čią) fantazuotoją, vaizduodama jį(-ą) kaip tiesiogiai paveikiamą fantazijų jėgos.

Abejose pozicijose galime atrasti Martino Barkerio išvardintų tipiško fantazijų vaizdavimo apraiškų:

„Fantazija yra laukinis, nevaržomas įsi-vaizdavimas.

Fantazija apima vaikiškas ir nebrandžias nuostatas.

Fantazijos – tai klaidingi, niekuo neparemti įsitikinimai.

Apskritai fantazijos yra istorijos ne iš šio pasaulio, apgyvendintos stereotipinių veikėjų.

Fantazuojantieji – tai negebantys normaliai funkcionuoti, pernelyg „atsijunge“ žmonės.“²³

Tačiau Barkerio tyrimas, kaip patys žmonės išgyvena ir vertina fantazijas bei pornografijos įtaką seksualinėms fantazijoms ir seksualiniam elgesiui, atveria visai kitokį fantazijų vaizdą. Svarbiausias dalykas, su kuriuo apklaustieji siejo ir dėl ko vertino fantazijas, – tai įvairaus pobūdžio žaidybiškumas, kuris nėra nei užvaldantis, nei daro reikšmingą įtaką „realiam“ gyvenimui, bet yra daugiau laisvės ir pasirinkimo dalykas:

„Fantazija“ kaip padidinamasis stiklas: sąmoningas aistros pabrėžimas.

„Fantazija“ kaip savęs veidrodis: priemonė stebėti, kaip mes atsiliepiame į dalykus.

„Fantazija“ kaip turgus: tyrinėjimų ir mąstymo galimybių pasaulis.

„Fantazija“ kaip kelionė: apsilankymas atokioje aistrų ir veiksmų karalystėje.

„Fantazija“ kaip kita(s) „aš“: kuo aš galiu būti ar nebūti.“²⁴

Tyrimo dalyvių fantazijų siejimas su atsivėrimu naujoms galimybėms nėra kažkokios išskirtinės erotinės erudicijos apraiška. Barkerio aprašomame eksperimente moterims ir vyrams buvo rodomi žmonių ir gyvūnų seksualinio elgesio vaizdai. Kūnai reaguodavo ir tuo pat metu sužadindavo, tarsi iš naujo prikeldavo pačią sekso arba seksualumo idėją.

Esame būtybės, kurios ne vien trokšta sekso, bet gali mėgautis troškimo mintimi. Bręsdami sąmoningai priimame sekso galimybę, išmokstame pastebėti savo kūno reakcijas į tų galimybių apraiškas, atrandame, kas mus domina, jaudina, sužadina – savo seksualinę tapatybę. Seksualumo lauką Barkeris apibrėžia kaip esantį tarp mūsų kūno reakcijų, mūsų jausmų bei jų suvokimo ir pasaulio, kuris suteikia galimybių arba jas suvaržo. Tai žinojimo ir įsivaizdavimo to, kaip seksas „veikia“ – apdovanoja ir baudžia, sritis²⁵. Šiai santykių tarp kūnų, savo asmens, socialinių ir kultūrinių draudimų bei leidimų sričiai ir priklauso fantazija. Barkerio teigimu, visi išvardinti dalykai yra svarbūs, tad jų tarpusavio santykių permąstymas ir pajautimas yra labai svarbus seksualiniam gyvenimui. Pornografija, anot autoriaus, yra kaip

milžiniškas seksualinės elgsenos katalogas ir jau vien jo egzistavimas suteikia progą vertinti savo seksualinį „aš“.

Tad fantazavimas ir žaidybiškumas kaip asmens ir socialinių santykių kultūriniame fone permąstymas yra sveikas seksualinis elgesys²⁶.

Šiuolaikiniai antropologai dar paprasčiau nusako fantazijų ir mūsų patirties santykį. Mūsų santykis su pasauliu, mūsų jausmai ir pojūčiai nustatomi per judesį erdvėje. Per judesį sąveikaujame su žmonėmis bei daiktais ir tai sukelia skirtingas emocijas. Aplinkinis pasaulis atsako į mūsų judesius ir savo atsaku skatina emocijas. Vaizduotė susijusi su išgyventa ir emociškai įvertinta kūniška patirtimi, tačiau ji, kitaip nei pojūčiai, nėra sąlygota erdvės ir laiko. Jos judesiai nukreipti ne tik į praeitį – jie kuria į ateitį nukreiptus vaizdinius, schemas ir emocijas. Prisiminimai – su kūniška patirtimi susijusių emocijų atgaminimas. Teigiama, kad prisiminimų vaizdiniai yra silpnesni nei pojūčių. Į ateitį suprojektuotų vaizdinių ir emocijų dar didesnis miglotumas siejamas su tuo, kad jie, kitaip nei prisiminimai, dar nebuvo išgyventi. Nei prisiminimai, nei ateities projekcijos negali konkuruoti su dabartinių išgyvenimų jėga. Išimtis – aistros vaizdiniai ir emocijos. Nesvarbu, kur jie būtų nukreipti – į praeitį ar į ateitį, jie gali įgauti ypatingos jėgos²⁷.

Aistros vaizdinių galingumas siejamas su dabartinių išgyvenimų (to, ką jaučiu vykstant man dabar) ir įsivaizduojamų galimybių susitikimu išgyvenamoje kūniškoje patirtyje.

Stebimi kūnai pornografinėje produkcijoje gali būti traktuojami ir kaip Kiti

fiziniai kūnai²⁸, kurie kreipiasi į mano patirtį su galimybių užtaisais ir traukia į žaidimą. Prasmę perkeliame ir sutvirtiname perkeldami jausmą nuo kito žmogaus vizualinio kūno į savo paties(-čios) taktilinį kinestetinį kūną, atrasdami savo paties(-čios) judančio kūno dinamines galimybes ir realybes²⁹. Jeigu norime būti sąmoningos seksualios būtybės, mums reikalingi Kiti fiziniai kūnai seksualiniuose veiksmuose.

Apibendrinus mokslininkų tyrimus, galima teigti, kad fantazija neturi būti suprantama vien kaip pasąmonės rūkas, kuriame mes grumiamės su traumomis³⁰. Fantazija – sąmoningas patirties ir galimybių – santykių su kitais žmonėmis ir aplinka pajautimas, permąstymas ir įvertinimas. Perfrazuojant Husserlį, laisvoje fantazijoje mes susikuriame kokius nors erdvinius darinius, melodijas, socialinius procesus ir pan., įsivaizduojame patyrimo, patikimo ar nepatikimo, norėjimo ir pan. aktus, kurie mums leidžia pastebėti, kad „gali būti ir kitaip, nei yra“³¹. Šis faktas užklojantis „alternatyvų debesis“ nėra „slėpynių“ vieta, priešingai – tai individualių mąstymo ir elgsenos būdų išsikristalizavimo vieta.

Seksualinės fantazijos nuo kitų fantazijų skiriasi tik tuo, kad yra „paskalsinamos“ aktualių išgyvenimų stiprumu.

Boeras pabrėžia fantazijos ir realybės dialektiškumą, kai nebeaišku, kas ką – realybė inspiruoja fantazijas ar fantazijos maitina realybę. Esame judesyje tarp fantazijos ir tikrovės – šitaip galima apibūdinti svaigų fantazijos išgyvenimą. Pornografija, kaip teigia tyrinėtojai, yra ir tiesa, ir melas, trintis tarp to, kas atvira akiai, ir to, kas paslėpta ir niekada nebus

prieinama³². Vis dėlto veiksmažodis ekrane žiūrovai turi patirti kaip savo realybę. Medijuotos realybės trūkumas veikia kaip trukdis iš tiesų įžengti į fantaziją³³.

Meistriškos pornografijos vizitinė kortelė ir siekis – maksimaliai atviromis pozicijomis, tinkamais garsais modeliuojamas žiūrovui atpažįstamas stilizuotas realizmas. Hiperrealizmas, kaip teigia Baudrillard'as, realizmo orgija arba karikatūra, groteskiškai apipavidalinta mito apie seksą apsauga, manipuliacija, siekianti sušvelninti klasines kovas³⁴.

Adamo Arvidssono teigimu, pornografija išlaisvina seksualines fantazijas, sužadina vaizduotę, tačiau tuo pat metu vaizduotė įdarbinama, tampa svarbiu pasipelnymo šaltiniu. Naujųjų medijų technologijos vykdo „fantazijų industrializaciją“: fantazavimas, seniau priklausęs privačiai, rekreacinei, neproduktyvios veiklos sferai, perkeliamas į integralią, produktyvią klestinčios sekso / pornografijos industrijos vertybių grandinę³⁵.

Apibendrinus tyrinėtojų mintis galima teigti, kad kurdama savo produkciją, pornografija telkiasi į aktualių išgyvenimų fantazavimo metu sritį, prisideda prie aistros fantazijų išlaisvinimo iš baimės ir nesuprantamumo. Ir nors, anot Merleau-Ponty, seksualinio troškimo šaltinis nėra nei sąmonė, nei pasąmonė – veikiau ir sąmonė, ir pasąmonė, susijun-

gusios seksualinėje patirtyje – pačioje įkūnytumo struktūros patirtyje³⁶, šis poslinkis naudingas moksliniams žalos/įgalinimo/ edukacijos diskursams, kurie savo ruožtu veikia seksualumą.

Kitas svarbus dalykas – dėl technologijų įtakos keičiasi realaus ir įsivaizduojamai galimo santykis, suteikiantis judrumo fantazijoms, o pats fantazavimas tampa kasdieniu patyrimu. („Pornografinis patyrimas virto rutina, o privati, netgi dvasinė žmogiško gyvenimo patirtis – preke“, – teigia Freedland³⁷.) Pornografinis „realizmas“, jau materializavęs visas įsivaizduojamas seksualinio akto galimybes, skatina fantazuotojus, kurie, žinoma, supranta pornografinės „realybės“ dirbtinumą, tikrovės ieškoti savo pačių išgyvenimuose. Boero cituojamo Pattono teiginys, kad pornografija yra kaip veidrodinis veikloms, kurias mes įsivaizduojame, bet negalime jose dalyvaujančių savęs stebėti³⁸, patvirtina šį į savo išgyvenimus susitelkiantį fantazavimo posūkį.

Dėl technologijų įtakos šiuolaikinis žmogus fantaziją patiria kaip supynę, judančią tarp tikro ir neįmanomo, tačiau vis labiau koncentruojasi į pojūčius supimo(si) metu. Išlaisvintas seksualinio fantazavimo jėgos šaltinis – susitelkimas į dabartinius išgyvenimus fantazavimo metu, tampa pornografijos lunaparko konstrukcijos ašimi.

MAIŠTAS PORNOGRAFIJOJE

Seksualinio elgesio ir visuomenės kultūros, kurioje šis elgesys reiškiasi, santykiai visais laikais buvo skirtingai apibrėžiami. Anot Michelio Foucault, graikai moraliai diskriminavo seksualinę

veiklą „dėl to, kad ją sukelia jėga – *energeia*, kuri pati linkusi perdėti“.

„Tendencija maištauti ir sukilti – tai seksualinio geismo „stasiastinis“ potencialumas; tendencija peržengti ribas – tai

jo „hiperbolinis“ potencialumas. Gamta žmogiškajai būtybei suteikė šitą būtiną ir pavojingą jėgą, visada pasiruošusią viršyti tikslą, kuris jai buvo numatytas.“³⁹

Anot Paulo Ricoeuro, žmogus visada sužmogindavo savo seksualumą per aukų reikalaujančią discipliną, kitaip sakant, socializuodavo Erotą. Slenkant istorijai desakralizuotą Erotą krikščionybė stengėsi atgaivinti per Agapę. Švelnumo ir rūpesčio etika, atkurianti „žinojimo“ sugriautą kūno vientisumą (kūnas „pažintas“ kaip Kitas, piktasis Priešas savarankiškos, tačiau kūne įkalintos sielos), suponavo asmens iškėlimą – tarpasmeninius santykius, tarpusavio priklausomybę, kūnišką sąveiką⁴⁰. Tačiau net iš dalies stebuklą atkurianti švelnumo etika, kaip ir tarpasmeninius santykius palaikanti ir seksualinį intymumą sauganti (santuokos) institucija, negali sutramdyti seksualinės aistros arba garantuoti jos buvimo.

Anot Foucault, seksualinis gyvybingumas skatina aukštyn kojomis apversti hierarchiją, suteikti absoliučią valdžią sielai ir tęsti malonumų paieškas, netgi atgaivinus kūną, arba, anot Ricoeuro, įgalina siekti disonuojančių tikslų.

Pornografija savo siužetuose tikrai nesiekia varžyti malonumų ieškojimo ir siekių. Tačiau kaip tuomet per amžius nerimą kėlęs transgresyvumas ramiai išlieka pornografijoje? Kur dingsta maišto ir socialinių santykių perkūrimo elementai, kurie seksualinių jėgų žaisme visada būdavo įžiūrimi?

Herbertas Marcuse teigia, kad ne tik mūsų visuomeninė, bet ir biologinė egzistencija yra kultūriškai konstruojamos. „Civilizacija prasideda, kai atsisakoma pirminio tikslo – integralaus poreikių patenkinimo.“⁴¹ Tikrovė formuoja nepa-

stovius žmogiškus instinktus, poreikius ir jų patenkinimą socio-istoriniame pasaulyje. Seksualiniuose troškimuose, kurie yra Malonumo principo pamatas, glūdi kultūros konstravimo tendencijos ir socialinių santykių steigimas. „Marcusei kova už seksualinę išraišką yra kova įtvirtinti socialinius santykius, kurie puoselėja žmogaus laisvės augimą.“⁴²

Marcuse teigimu, savo esme seksualinis instinktas yra polimorfinis, daugia-kryptis ir kaprizingas, neturintis laiko ir erdvės apribojimų seksualinio instinkto subjekto ir objekto atžvilgiu. Visuomeninis seksualinio instinkto organizavimas pavadina perversijomis ir paverčia tabu visas seksualumo manifestacijas ir apraiškas, kurios nepadedą ir nepraverčia prokreacijai. Įvairių dalinių instinktų objektų suvienijimas į vieną priešingos lyties libido objektą ir genitalinės viršenybės įsteigimas yra vienodinantis ir represyvus – daliniai instinktai laisvai nebesivysto į „aukštesnę“ pasitenkinimo pakopą, kuri išlaiko jų tikslus, bet yra nukertami ir susiaurinami iki savo funkcijų. Šis procesas veda prie socialiai būtino kūno deseksualizavimo – libido sukoncentruojamas į vieną kūno dalį, paliekant visas kitas laisvas panaudoti kaip darbo instrumentus⁴³. Darbo mechanizacija „sutaupė“ libido, tačiau tuo pat metu įdarbino per gudrų mechanizmą – seksualumo liberalizavimą socialiai konstruktyviomis formomis⁴⁴.

Marcuse sveikino seksualinę išraišką, maištaujančią prieš prokreacijos įstatymą ir jį garantuojančias institucijas, kaip ir seksualines bei menines fantazijas, kuriose glūdi integralios laisvės ir pasitenkinimo vaizdiniai. Kita vertus, pats buvo liudininkas, kaip prijaukinamos sistemai

nepaklūstančios seksualinės ir meninės išraiškos, kaip jos tampa vartotojiškos kultūros dalimi ir kaip liberalizuota, iš perversijos ir puritoniškumo binariškumo išlaisvinta seksualinė moralė paverčia privačią sferą mainų santykiais⁴⁵.

Didžiulį potencialą Marcuse matė seksualinių instinktų kūrybinėse galiose transformuoti socialinius santykius ir taip kurti nerepresuotą visuomenę. Galima sakyti, dauguma alternatyvių seksualinių fantazijų buvo susijusios su kitokios socialinės santvarkos vizijomis⁴⁶.

Nagrinėdamas antimasturbacinių nuostatų istorinę raidą Garlickas teigia, kad grėsmė buvo įžvelgiama šio „nenatūralaus“ veiksmo paslaptینگume, privatumo ir nevisuomeniškume. Moderniai sekuliariai visuomenei buvo nesaugu, kad tai – vaizduotės produktas, neturintis realaus troškimo objekto⁴⁷. Arvidssonas taip pat pabrėžia, kad tikrasis masturbacijos pavojus įžiūrėtas ne fiziniame, bet socialiniame elgesyje – „atsiskyrelisškumo ydoje“⁴⁸, metančioje iššūki „socializuoto erotiškumo“ normoms. Vis dėlto, kaip teigia autoriaus cituojamas Andre Gorzas, industrializacija per kompiuterius namuose, fizinę ir psichinę priežiūrą bei higieną, vaikų edukaciją, maisto ruošimo ir sekso technikas nusi-taikė sugeneruoti kapitalistinius pelnus iš veiklų, vis dar paliktų individualiai fantazijai. Ko neįstengė prijaukinti etika ar institucijos, palaiko ir organizuoja internetas. (Masturbacijos atveju šis „asocialus“ veiksmas tampa naujos seksualinės bendrijos pagrindine praktika.)

„Internetinė pornografija parodo, kaip atsirandanti produkcinė galia – medijos sustiprintas gebėjimas įsivaizduoti ir atrasti santykį, gebėjimas, kuris pats yra tam

tikrų sociologinių ir technologinių informacinės visuomenės aspektų pasekmė, – gali būti pajungtas kapitalui kaip pridėtinės vertės šaltinis. [...] Internetinė pornografija yra tik viena iš bendresnių tendencijų, siekiančių suprekinti mūsų gebėjimą kurti bendrą socialinį pasaulį per komunikacinę interakciją siekiant sugeneruoti ekonomiškai vertingus rezultatus.“⁴⁹

Prisiminkime Frankfurto mokyklos mąstytojus Marcuse, Adorno ir Habermasą, panašiai kaip Walteris Benjaminas mąščiusius apie techniką kaip politinio dominavimo priemonę ir teigusius, kad moderni technika pakeičia arba įsigali tose visuomenės gyvenimo sferose, kurios tradiciškai buvo modeliuojamos intersubjektyviu komunikacijos veiksmu – socialiniais santykiais, ir dėl to galėjo išlikti priešstata tikslo vedamam racionalumui⁵⁰. Habermasas nuogaštuoja dėl technikos, naikinančios tradicinei kultūrai įprastą įtampą tarp socialinio ir techninio visuomenės organizavimo. Techninis mokslinis racionalumas patenka į komunikacinį veiksmą, panaikindamas jo specifiškumą arba visiškai jį išstumdamas. Taip dingsta bet kokia kritinė distancija, visuomenė tampa valdoma iš išorės. Šis pokytis, anot filosofų, daro didžiulę žalą kalbai, socializacijai, politiškumui, individualumui ir gali vesti prie psichotechninės manipuliacijos.

Išankstinio tikslo neturintis seksualinės aistros žaismingumas, anot Ricoeuro, leidžia mums simboliškai priartėti ir/ arba patirti gyvenimo perteklių ir unikalumą. Nežinia, kokie netikėti mąstymo ir elgesio būdai ar deriniai gali užgimti besiglamonėjančiuose asmenyse. Šitas netikėtumo ir prasmų, galimybių perteklius slypi tarp-kūniškame veiksmo, kurį Ricoeuras apibūdina kaip

„asmens link asmens“ santykių, o dar tiksliau – „asmens į kūną link kūno į asmenį“⁵¹. Šis santykis, anot autoriaus, iš esmės nėra techniškas. Seksualumo paslaptis nepasiduoda nei kalbos, nei įrankio, nei institucijos supaprastinimo logikai. Tai ikilingvistinė ir ikitechninė žmogaus egzistencija. Bet kokia prisitaikymo arba sterilumo technika trukdo seksualiniam džiaugsmui.

Vadinasi, seksualinis elgesys neturėtų lengvai prisitaikyti prie pornografinių konstrukčių. O gal jis jau seniai sukontroliuotas, nebekelia jokio realaus pavojaus sujaukti pasaulį, t. y. neturi jokių pretenzijų tapti tikru tabu ir draudžiamu veiksniu, ir užkrečiamo pavyzdžio prasme?⁵² Paprastai kalbant, kur dingio maištas?

Ieškant žmogaus laisvės bei sąmoningumo nekvestionuojančio ir technologijų nedemonizuojančio atsakymo į šį klausimą, peršasi išvada, kad pats pornografijos vartojimas gali būti suprantamas kaip šiuolaikinio žmogaus maištas. Nusivylimas darbu, nusivylimas politika, netgi nusivylimas visuotinai pripažintomis „prasmėmis“⁵³ veda prie dalykų, prasmingų ir malonių pačių savaime. Šis posūkis malonumo link gali turėti kelias eigas. Visų pirma tai pasipriešinimas tokiais santvarkai, kuri palieka žmogui instrumentinę vietą. Tai svarbus „aš jaučiu..., aš galiu..., aš noriu..., aš esu žymiai daugiau...“ ištikimybės sau pareiškimas, protestas nesunaikinamam gyvybingumui.

Kiti teigia, kad šiuolaikinis susikonceptravimas į malonumą ne be pornografijos veda prie hiperfantastiško sekso įsivaizdavimo, kuris vis labiau grimzta į atskirtį nuo to, kas iš tiesų gali būti realizuojama gyvenime⁵⁴, o kartu – nuo galimybės viršyti „realizavimosi“ tikslą ir pasikėsinti į gyvenimo tvarką. Pavyz-

džiui, psichoterapeutė Esther Perel stebisi, kaip noriai žmonės eksperimentuoja už savo santykių ribų, tačiau yra nuobodūs ir puritoniški su savo partneriais. Neduodami sau vaizduotės laisvės „namuose“, jie bando įsivaizduoti save iš naujo, dažnai su atsitiktiniais nepažįstamaisiais. Suprekinti seksualiniai santykiai trukdo gebėjimui fantazuoti ir savaip užkrečia seksualines fantazijas. Perel teigimu, pornografija ir kiberseksas galiausiai izoliuoja seksualinį malonumą ir atskiria jį nuo ryšių su tikru, gyvu kitu asmeniu⁵⁵.

Tačiau kodėl žmonės ieško suprekinto sekso? Taip bandoma apeiti priešiškus lyčių santykius – išvengti nesąžiningumo, nepatenkintų lūkesčių, susierzinimo ir nusivylimo⁵⁶. Noras nusipirkti „autentiškumo porciją“ gali būti siejamas ir su neadekvačiais tarpusavio santykiais – su tokiu atsidavimu partneriui (dažniausiai moterų), kuris nepalieka vietos partnerio nuoširdumui ir pažeidžiamumui, trukdo išreikšti savo troškimus (bijomasi, kad jų išsakymas gali būti suprastas kaip „visiško atsidavimo“ nuvertinimas). Tokiu atveju mokestis už paslaugas tampa lygiaverčių mainų simboliu. Panašų „autentiškumą“ suteikia ir pornografija – padeda realizuoti seksualinį troškimą išvengiant į manipuliacijas linkusių santykių.

Prekiniai santykiai padeda individams susvetimėti su susvetimėjusia visuomene – „maištingai“ rezignuoti. Savo blogiausia išraiška su šokiruojančiu aiškumu pornografija parodo šiuolaikinės visuomenės negalią – empatijos trūkumą, teigia Samas Benjaminas. Pornografija, stengdamasi įtikti vartotojų skoniui, dažnai tampa pasibaisėtina jų nusivylimo ir neapykantos vizualizacija. Pati savaime nebūdama nei tauri, nei bjauri,

ši medija apreiškia savo kūrėjus, kurie gyvena „vis individualistiškesnėje, per daug privatizuotoje, fragmentuotoje visuomenėje“⁵⁷ ir nesitiki jokių pozityvių pokyčių artimiausiu metu.

Pornografija – seksualinio troškimo sužadavimo ir vedimo į patenkinimą me-

dija. Jos tikslas yra „susikurti“ sau vartotoją, o ne perkurti pasaulį. Tačiau potencialioms(-iems) pasaulio perkūrėjoms(-ams) verta gerai apmąstyti „susvetimėjimo nuo susvetimėjimo“ praktikas bei jų priežastis ir įvertinti dominuojančias vertybes.

IŠVADOS

Marcuse regėjo žmonijos laisvę „seksualumo transformacijoje į Erotą“⁵⁸, o pornografiją galime pamatyti šio proceso apvertime – „porn becomes sex“ – pornografija tampa seksu⁵⁹.

Erotiniai angažavimuisi, anot Marcuse, reikalingas „įtarpinimas“, sublimuota, reflektuvi forma, besireiškianti kalba, stiliumi, istorija, kaip galimybė išsaugoti pasitenkinimo nepavaldumą Tikrovės principui⁶⁰. Pornografinė vaizdinė hiper-tikrovė materializuoja seksualines galimybes tarsi užkirsdama kelią nenuspėjamiems jų sublimacijos būdams.

Tačiau tyrimas parodė, kad seksualinės fantazijos per pornografiją suteikia progą reflektuoti ir vertinti savo seksualinę tapatybę. Vizualiniai Kitų fizinių kūnų seksualiniai veiksmai yra būtini seksualumo prasmės perkėlimuose.

Pornografijos medija ne „užnuodija“ vartotojų fantazijas ir jausmus, o veikiau perdėtai atspindi juos aitrindama ir jaukdama. Tai audra (veidrodyje) stiklinėje. Pornografija išlaisvina seksualines fantazijas ir paskatina vaizduotę, tačiau pats fantazavimas, seniau priklausęs privačiai, rekreacinei, neproduktyvios veiklos sferai, „įdarbinamas“ – tampa pasipelnymo šaltiniu. „Veidrodis“ efektas seksualinio malonumo patyrimo siejamas su prekine pornografijos paskirtimi. Vis dėlto pamatymas savęs veidrodyje, jeigu

plėtojame šią metaforą, nebūtinai turi baigtis viską persmelkiančia savimeile ir empatijos stoka. Malonumo ir fantazijų posūkis „į save pačius“ meta kaltinimą visuomeninei santvarkai, palikusiai žmogui instrumentinį vaidmenį.

Pornografijos vartojimas ir hiperlūkesčių sutelkimas į seksualinį malonumą gali būti interpretuojamas kaip šiuolaikinio žmogaus maištas ir atsakas į visuomenės susvetimėjimą – nusivylimas visuotinai pripažintomis „prasmėmis“ ir vertybėmis bei į manipuliaciją linkusiais tarpasmeniniais santykiais.

Apibendrinus straipsnyje atliktamo pornografijos tyrimo rezultatus, galima teigti, kad malonumas, fantazija ir maištas kaip svarbūs seksualinės aistros ir elgesio bruožai nėra „įkalinti“ pornografijoje. Ši medija daugiau veikia kaip seksualinės elgsenos katalogas ir vizualizuoja tiek asmeninio santykio ir laisvės troškimą, tiek neapykantą ir nusivylimą gyvenimu. Malonumo, fantazijos ir maišto polinkis „užsidaryti savyje“ nereikia susiderinimo su visuomenės normomis, priešingai – išreiškia mokslininkams nerimą keliantį nedarnumą su gyvenimo realijomis⁶¹. Šį neprisiderinimą galime matyti kaip tam tikrą pasipriešinimą arba nelaimingumą, gresiantį gyvenime pasireikšti ne vien masturbacijos veiksmu.

Literatūra ir nuorodos

- ²³ Martin Barker, The 'problem' of sexual fantasies. *Porn Studies* 1, 2014, p. 143–160.
- ²⁴ Ten pat, p. 155.
- ²⁵ Ten pat, p. 157.
- ²⁶ Barkerio tyrimo išvalgas patvirtina šiuolaikinių percepcijos fenomenologų daromos pažinimo teorijų korekcijos, teigiančios, kad sąvokos (šiuo atveju – pasimėgavimą teikianti „sekso“ sąvoka) gimsta iš kūno reakcijos, o ne atvirkščiai. (Paprastai sakant, kūnas yra pirmesnis.) Fenomenologijos paveikti kognityvistai akcentuoja kūną, susietą su fizinėmis ir socialinėmis aplinkomis. Percepcinės patirties vieta – ne smegenys, o organizmo interakcija pasaulyje. Sąvoka arba abstrakti mintis „yra metaforiška, besinaudojanti ta pačia sensomotorine sistema, kuri įgalina kūną“. Lawrence Shapiro, *Embodied Cognition*. New York: Routledge, 2011, p. 92. Šis supratimas sugražina pasitikėjimą kūnu kaip sąmoningumo vieta ir individo galiomis sąmoningai tirti bei kurti savo santykių su daiktais pasaulyje. Tuo pat metu šis pasitikėjimas kūnu panaikina visas nepagrįstai sužadintas baimes, kaip tik ir susijusias su empirinės patirties daugiaprasmiškumu arba jusliniam suvokimui būdingais galimybių horizontais „suvokti tą patį dalyką kitu būdu“, galimybėmis, „kurias galėtume realizuoti, jei aktyviai įsiterpdami suvokimo eigą pasuktume kita kryptimi.“ Edmund Husserl, *Karteziškos meditacijos*. Vilnius: Aidai, 2005, p. 57. Percepcija ir veiksmai šiuolaikinių percepcijos filosofų ir kognityvistų suprantami kaip bendras patirties kodas, o galimybės – patirties turinys. Alva Noë, *Action in Perception*. Cambridge: Mass., MIT Press, 2004, p. 215.
- ²⁷ Кристоф Вульф, Введение. Новое открытие эмоций. *Чувство, тело, движение*. Кристоф Вульф и Валерий Савчук (ред.). Москва: Канон+, 2011, с. 7–39.
- ²⁸ Plg. Edmund Husserl, *Karteziškos meditacijos*. Vilnius: Aidai, 2005, p. 150–155.
- ²⁹ Daniel Schmicking, *Handbook of Phenomenology and Cognitive Sciences*. New York: Springer, 2009, p. 231.
- ³⁰ Negatyviame fantazijų traktavime neapsieinama be Sigmundo Freudo išvalgų, fantazijas siejančių su sapnais. Tai, kam baugu pasirodyti akivaizdžiai – mūsų užgniaužtos ir išsižadėtos mintys, jausmai, prisiminimai, – išnyra mūsų sapnuose ir fantazijose. Mūsų fantazijos – tai apdoroti ir užšifruoti vaizdai, pasakojimai, įsivaizduoti ar prisiminti scenarijai, su kuriais mūsų ego gali saugiau susitvarkyti ir netgi priimti kaip savo dalį. Dalykų išstūmimo į pašamonę priežastys siejamos su gašdinančiomis vaikystės patirtimis – nepakeliamais jausmais, traumomis, seksualiniais troškimais, norais, klausimais, tikėjimais, jos, bijant pasekmių, vengiant gėdos ar sumaišties, buvo neišsakytos. Fantazijų plėtroje trauminės patirtys yra reikšmingos, tačiau pats fantazavimas gali būti sveikas, padedantis prisitaikyti fenomenas ir suvokti savo patirtis. Tai išmokstama strategija, kuri sušvelnina patirtas traumas, palengvina kasdieninio gyvenimo funkcijas ir išgelbėja nuo gyvenimo sunkumų bei išbandymų. Natalie J. Purcell, *Violence and the Pornographic Imaginary: the Politics of Sex, Gender, and Aggression in Pornographic Phantasy*. New York: Routledge, 2012, p. 18.
- ³¹ Tomas Sodeika, *Filosofija ir tekstas*. Vilnius: Aidai, 2010, p. 68.
- ³² Boer, p. 61.
- ³³ Purcell, p. 159–160.
- ³⁴ Baudrillard, p. 34–35.
- ³⁵ Tim Noonan, C'Lick on Me: Netporn, Sexuality and the Politics of Disability: a Catalyst for Access, Inclusion and Acceptance? A Netporn Studies Reader, 2011. <issuu.com/instituteofnetworkcultures/docs/clickme/9> [žr. 2014 11 12]
- ³⁶ Vasseleu, p. 38.
- ³⁷ McNair, *Striptease Culture*, p. 61.
- ³⁸ Boer, p. 61.
- ³⁹ Michel Foucault, *Seksualumo istorija*. Vilnius: Vaga, 1999, p. 164.
- ⁴⁰ Paul Ricoeur, Wonder, Eroticism, and Enigma. *Cross Currents* 20 (2), 1964, p. 133–166.
- ⁴¹ Herbert Marcuse, *Eros and Civilization: Philosophical Inquiry Into Freud*. Boston: Beacon Press, 1955, p. 11.
- ⁴² Garlick, A New Sexual Revolution? p. 227. Čia galime prisiminti Mickūno aprašomą Erotą – kuriantį ir dauginantį gyvybę, kurio siekiai buvo įgavę įvairiausias formas. Algis Mickūnas, *Estetika menas ir pasaulio patirtis*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p. 236.
- ⁴³ Marcuse, *Eros and Civilization*, p. 48.
- ⁴⁴ Marcuse, *Vienmatis žmogus*, p. 95.
- ⁴⁵ Herbert Marcuse, *Art of Liberation*. New York: Routledge, 2007, p. 248. Marcuse mintys paaiš-

- kina nevienareikšmišką mokslininkų požiūrį į pornografiją: viena vertus, tai nepažabotų seksualinių fantazijų ir prokreacijai nepavaldaus seksualumo medija, kita vertus, tai vartojimo industrijos produktas.
- ⁴⁶ Noonan, p. 73.
- ⁴⁷ Garlick, Masculinity, Pornography, and the History of Masturbation, p. 308.
- ⁴⁸ Noonan, p. 73.
- Tai, kad civilizacija žavisi mirties instinkto ir Eroto susiliejimais ypač sublimuotuose ir monogaminuose kūriniuose, o tuo pat metu mažiau išbaigtas ir realistiškesnes Eroto išraiškas paskelbia už įstatymo ribų (Marcuse, *Eros and Civilization*, p. 51), tik parodo nuolatinę Eroto ir civilizacijos kovą arba, anot Ricoeuro, jų kompromisų trapumą.
- ⁴⁹ Noonan, p. 71.
- ⁵⁰ Bernard Stiegler, *Technics and Time* (2). Stanford: Stanford University Press, 1998, p. 11.
- ⁵¹ Ricoeur, p. 141.
- ⁵² Sigmund Freud, *Totemas ir tabu*. Vilnius: Vaga, 2010, p. 127.
- ⁵³ Ricoeur, p. 139.
- ⁵⁴ Noonan, p. 73.
- ⁵⁵ Esther Perel, In search of Erotic Intelligence. Utne Reader, 2003. <www.utne.com/.../in-search-of-erotic-intelligence.aspx> [2014 12 20]
- ⁵⁶ Barbara G. Brents, Crystal A. Jackson, Kathryn Hausbeck, *The State of Sex: Tourism, Sex, and Sin in the New American Heartland*. New York: Routledge, 2010, p. 211.
- ⁵⁷ Sam Benjamin, Why I Had to Quit Filming Hardcore Porn. Alternet, 2015. <www.alternet.org/sex-amp-relationships/why-i-had-quit-filming-hardcore-porn> [žr. 2015 01 17]
- ⁵⁸ Garlick, *A New Sexual Revolution?* p. 229.
- ⁵⁹ Noonan, p. 75.
- ⁶⁰ Marcuse, *Vienmatis žmogus*, p. 100.
- ⁶¹ Šis nedarnumas gali būti aiškinamas kaip technologijų stimuliuojamų „hiper-lūkesčių“ išdava dėl realių galimybių veikti nebuvimo.